

ЗВ'ЯЗОК БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ З ТРИВОЖНІСТЮ ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження полягає в тому, що сімейні взаємовідносини є джерелом розвитку особистості та значною мірою впливають на психоемоційний стан дітей підлітків. Вивчення зв'язку батьківського ставлення з тривожністю підлітка дозволить вирішити питання виникнення психологічних проблем у підлітків внаслідок підвищення тривожності. Адже особливе місце в період росту та становлення особистості відіграє стиль батьківської поведінки у взаєминах з дитиною, вміння зрозуміти її почуття та переживання. Часто підлітку притаманне почуття тривоги, самотності, страху не відповідати вимогам очікувань батьків. Всі ці переживання приводять до стану постійної напруги [4, с. 149]. Емоційна сфера в підлітковому віці є найбільш вразливою, що впливає на виникнення у них стійких емоційних порушень. Тож, підвищена тривожність у підлітковому віці негативно впливає на всі сфери життєдіяльності особистості, на її розвиток, цілеспрямованості, психологічну та фізичну активність, соціалізацію та соціальну активність, соціалізацію та соціальну адаптацію [2, с. 41].

При вивченні зв'язку батьківського ставлення з тривожністю підлітків слід орієнтуватися на два основних поняття: батьківське ставлення і тривожність.

Батьківське ставлення – це особливий феномен, який поєднує емоційні переживання та почуття, пов'язані з дитиною, поведінкові стереотипи, що проявляються у спілкуванні та поводженні з нею, особливості її сприймання та розуміння [3, с. 70].

Тривожність – це схильність індивіда до переживання тривоги, яке є емоційним станом. Стан характеризується суб'єктивними відчуттями напруги, неспокою, похмурих передчувань, а з погляду фізіології – активацією вегетативної нервової системи. Цей стан виникає як емоційна реакція на стресову ситуацію і може бути різним за інтенсивністю і

динамічним в часі [1, с. 243].

У дослідженні взяли участь 46 підлітків 14 років, учнів 9-х класів Середньої загальноосвітньої школи №132 міста Києва. За результатами проведеного дослідження тривожності за допомогою методики виміру рівня тривожності Дж. Тейлора, в адаптації Т.А. Немчинової визначили рівень тривожності (низький, середній, що тяжіє до низького, середній, що тяжіє до високого та високий) та відповідно розподілили досліджуваних на чотири групи:

1) групу підлітків з низьким рівнем тривожності – 5 підлітків, що становить 11% досліджуваної групи;

2) групу підлітків з середнім рівнем тривожності, що тяжіє до низького рівня – 18 підлітків, що становить 39% досліджуваної групи;

3) групу підлітків з середнім рівнем, що тяжіє до високого рівня тривожності – 11 підлітків, що становить 24% досліджуваної групи;

4) групу підлітків з високим рівнем тривожності – 12 підлітків, що становить 26 % досліджуваної групи.

Результати, що зазначені вище були також підтвержені проведеною методикою «Шкала реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності» Ч.Д. Спілбергера, в адаптації Ю.А. Ханіна. А за допомогою методики діагностики батьківського ставлення А.Я. Варги і В.В. Століна визначено особливості батьківського ставлення на основі опитування матерів підлітків з різними рівнями тривожності. За емпіричними даними було виявлено, що матері підлітків з низьким рівнем тривожності більш схильні до емоційних зв'язків з дітьми. Вони сприймають дитину такою як вона є, цікавляться справами та планами дітей, співчують їм. Матері підлітків з більш високими рівнями тривожності сприймають дітей більш емоційно холодно, вони сумніваються у спроможності своїх дітей досягти успіху у житті, в їх здібностях. Такі матері більш схильні відгороджувати дітей від труднощів та реалій життя, намагаються щоб дитина не відчувала себе самотійною.

Батьківські реакції та установки вимірювалися також за допомогою методики PARi «Вимірювання батьківських

установок і реакцій» Е. Шеффер і К. Белла. Після обробки результатів були зроблені висновки, що матері підлітків з низьким рівнем тривожності більш схильні до встановлювання оптимального емоційного контакту з дітьми, що виражається в спілкуванні зі своєю дитиною, в партнерських відносинах з дитиною, заохоченні її активності. Матері підлітків з високими рівнями тривожності більш емоційно холодні, для них характерні суворість та роздратування. Вони не вважають необхідним пояснювати дитині за що її покарано. Можуть пригнічувати агресивність дитини.

Для того, щоб отримати якомога точніші дані були застосовані методи коефіцієнту кореляції Пірсона і Спірмена та отримано наступні результати:

1) між рівнем тривожності та такими ознаками батьківського ставлення як прийняття–відкидання, кооперація, вербалізація, партнерські відносини, симбіоз, заохочення активності дитини існують статистично значимі негативні зв'язки; чим більші показники за даними шкалами, тим менший рівень тривожності;

2) між рівнем тривожності та такими ознаками батьківського ставлення як гіперсоціалізація, надмірна турбота, залежність дитини від матері, нав'язливість батьків, суворість батьків, відношення до невдач дитини («маленький невдаха») та уникнення спілкування з дитиною та, чим менші показники суворості батьків, ознаки уникнення спілкування з дитиною, роздратованості батьків, відношення до невдач дитини існують статистично значимі позитивні зв'язки; чим більші показники за даними ознаками батьківського ставлення, тим більший рівень тривожності.

Отже, дане дослідження дає підстави говорити про те, що тривожність у підлітковому віці має тісний зв'язок з такими ознаками батьківського ставлення як прийняття, кооперація, вербалізація, партнерські відносини, симбіоз, заохочення активності дитини, а також гіперсоціалізація, надмірна турбота, залежність дитини від матері, нав'язливість батьків, суворість батьків, відношення до невдач дитини («маленький невдаха») та уникнення спілкування з дитиною. Отже, позитивними чинниками у підлітковому віці є взаємостосунки з батьками, в

основі яких лежить взаємна довіра, повага і постійно зростаюча рівність. А негативними є виникнення і закріплення тривожності, з одного боку, все, що порушує почуття захищеності в сім'ї, а з іншого – все, що обмежує соціальний досвід дитини, примушуючи її цілком орієнтуватися на сім'ю. Тому родина, взаємини з батьками являються ключовими навіть у підлітковому віці.

Література

1. Абрамова Г.С. Практическая психология / Абрамова Г.С. – М.: Академический проект, 2003. – С. 243-254.
2. Вереніч Н. Особливості тривожності сучасних підлітків / Н.Вереніч // Психолог. – 2004. – № 23-24 (119-120). – С. 41- 43.
3. Насонова О.Б. Становлення дитячої особистості у сімейних взаєминах / Насонова О.Б. // Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини. – К., 1996. – С. 69-78.
4. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика/ Прихожан А.М. – М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НВО «МОДЕК», 2000. – С. 144-151.